

Nr 260.

Av herr **Lindberg m. fl.**, om återbäring till Lifaco AB av till statsverket erlagd varuskatt m.m.

Vid 1951 års riksdag väcktes i kamrarna två likalydande motioner, I: 146 och II: 182, om återbäring till Livsmedels Fabrikations Co. AB, nedan kallat Lifaco, av viss till statsverket retroaktivt erlagd varuskatt jämte kostnadsersättning med vissa belopp.

Statsutskottet, som behandlade motionen, hemställde i sitt utlåtande nr 202 om avslag å motionerna. Utlåtandet var dock icke enhälligt. Det förelåg reservationer från 11 ledamöter. Tio av reservanterna hemställde, att till Lifaco måtte återbäras av bolaget erlagd varuskatt med ett belopp av kronor 41 618: 95 samt till bolaget ytterligare utbetalas 13 000 kronor, utgörande det belopp, som bolaget i rättegång mot kronan till statsverket inbetalat i ersättning för kronans rättegångskostnader. Riksdagen beslöt emellertid i enlighet med utskottsmajoritetens hemställan.

Det gäller tolkning och tillämpning av förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, vilken förordning trädde i kraft den 26 berörda maj. Rörande själva sakförhållandet hänvisas till motionen II: 182 och utskottsutlåtandet, i vilka finnes redogörelse för de faktiska förhållandena i ärendet.

Den grundläggande frågan är, huruvida de varor, som av Lifaco tillverkades, var skattepliktiga eller ej. Endast varor, som finnes upptagna i en vid förordningen fogad förteckning, är skattepliktiga. Redan vid författningens tillkomst uttalades farhågor för bristande tydlighet däri av kommerskollegium och dess chef generaldirektör Gjörös; den obestämda avfattningen har möjliggjort olika tolkningar, vilket ur rättssäkerhetens synpunkt är betänkligt. En sådan författning, som skall tolkas och tillämpas av tillverkarna inom branschen, bör vara så tydlig och klar, att varje tillverkare därur klart kan utläsa sina skyldigheter angående varors skattepliktighet. Och är författningen otydlig, bör en enskild företagare icke därigenom bli lidande och tillskyndas stora förluster. Sådant är icke med rättvisa förenligt. Kontrollstyrelsen liksom sedermera regeringsrätten har ansett Lifacos produkter hänförliga under förordningen, dvs. tolkat varuförteckningen så, att den omfattade jämväl vissa sådana varor, som Lifaco tillverkade. Denna ståndpunkt har emellertid icke fått något stöd av rättsvetenskapens målsmän, i det att tre juris professorer, Sundberg, Agge och Ljungman, som ingående behandlat saken, tvärtom funnit Lifacos produk-

ter icke kunna hänföras till några uti ifrågavarande varuförteckning upptagna varor och följaktligen icke vara skattepliktiga.

Men icke blott den juridiska doktrinen talesmän utan även två domstolsinstanser, Stockholms rådhusrätt och Svea hovrätt, har funnit de av Lifaco tillverkade varorna *icke skattepliktiga*, hovrätten med visst undantag, varom mera nedan. Då bolagets styrelsemedlemmar efter polisanmälan av kontrollstyrelsen vid rådhusrätten åtalades av allmän åklagare för underlåtenhet att betala varuskatt för vissa av bolaget tillverkade varor, hördes i målet åtskilliga sakkunniga, såväl juridiska experter som fackmän, bland annat professor Agge, professor Nylén, då tjänstgörande vid statens hantverksinstitut, professor Riesenfeld vid kemiska kontrollbyrån och representanter för Sveriges konditorförening, vilka samtliga var av den uppfattningen, att ifrågavarande varor, som utgör halvfabrikat för bagerier och konditorier och uteslutande är avsedda att ingå i tillverkningen av konditorivaror, icke föll under varuskatteförordningen och således icke var skattepliktiga. Såväl rådhusrätten som hovrätten, dit målet fullföljdes av åklagaren, meddelade klart frikännande utslag, som vann laga kraft. Därigenom blev fastslaget, att Lifacos ledning icke gjort sig skyldig till överträdelse av varuskatteförordningen.

Sedan följde professor Herlitz interpellation i första kammaren, som resulterade i ett tillägg till varuskatteförordningen, enligt vilket Kungl. Maj:t fick befogenhet att "då synnerliga skäl därtill äro, medgiva befrielse från eller återbäring av varuskatt" (kungörelse den 25 maj 1945). Sedan bolaget därefter anhållit om restitution av erlagd varuskatt med kronor 86 081: 18, beviljade Kungl. Maj:t den 15 juni 1945 partiell restitution med 35 000 kronor.

Sedan Lifaco till Stockholms rådhusrätt instämt kronan med yrkande om utbekommande av återstående beloppet retroaktivt erlagd varuskatt jämte viss till statsverket inbetald avgift, biföll rådhusrätten bolagets talan och förpliktade sålunda kronan att till bolaget utgiva kronor 54 618: 95 jämte ränta ävensom ersättning för rättegångskostnader med 13 500 kronor. Rådhusrätten förklarade i domskälen uttryckligen, att Lifacos ifrågakomna produkter icke var hänförliga till varor, som avsågs i varuskatteförordningen, och att varuskatt förty rätteligen icke bort erläggas för desamma.

Svea hovrätt fann flertalet Lifacoprodukter ej vara skattepliktiga, beträffande vissa produkter "Lifaco garneringsbär och garneringspäron" fann åter hovrätten av regeringsrätten den 30 juni 1942 meddelat beslut, enligt vilka dessa produkter måste anses vara skattepliktiga konfityrer, icke kunna vinna tillämpning förrän den dag beslutet meddelades. Hovrätten fastställde rådhusrättens domslut.

Två domstolsinstanser har således funnit *retroaktiv* varuskatt i förelig-

gande fall lagligen icke kunna uttagas. Förhållandet är alltså det, att ifrågakomma författning tolkades på *ett* sätt av kontrollstyrelsen och regeringsrätten och på *rakt motsatt* sätt av rättsvetenskapens talesmän, fackexperter och två domstolsinstanser. Författningen var alltså icke klar och otvetydig till sin innebörd, och Lifaco hade tydligen goda skäl för sin ståndpunkt.

Det bör beaktas, att varuskatt är en s. k. övervältringsskatt, som tillverkaren av varan, i detta fall Lifaco, visserligen hade att å statsverkets vägnar indriva hos sina kunder, köparna av bolagets varor, genom att debitera skattebeloppet å sina fakturor vid försäljning, men som i sista hand alltså icke skulle drabba tillverkaren själv. Tillverkaren är i själva verket endast inkasserare åt statsverket av varuskatten. Ålägges tillverkaren i efterhand varuskatt för redan förfluten tid, har han i regel icke möjlighet att i fråga om redan gjorda försäljningar debitera köparna respektive skattebelopp utan tillverkaren måste då själv av egna medel svara för den honom ålagda retroaktiva varuskatten. Det är denna omständighet, som gör att sådan skatt rimligen och skäligen icke bör i efterhand åläggas tillverkare, som är i god tro, på sätt hovrätten i sina domskäl närmare utvecklade. I förevarande fall är Lifacos goda tro uppenbar.

Vad som vid genomgång av handlingarna i Lifacosaken också faller i ögonen är den växlande praxis som från kontrollstyrelsens sida tydligen kommit till uttryck vid behandlingen av olika skatteärenden: i somliga fall har varuskatt debiterats retroaktivt, såsom i Lifacofallet, i andra fall åter först från beslutets dag. I ett fall (pomosin) har endast Lifaco fått skatteåläggande under det andra tillverkare av alldeles likartad vara helt sluppet undan varuskatt. I detta avseende har den i ett rättssamhälle självklara principen om allas likhet inför lagen blivit åsidosatt.

Ytterligare en omständighet, som illustrerar det oriktiga i åläggandet av retroaktiv skatt i förevarande fall, må nämnas. Två av kontrollstyrelsens tjänstemän, som hade i uppdrag att inspektera tillverkningen i branschen, förklarade vid inspektion av Lifaco i oktober 1941 viss produkt (pikeringsgelé) vara ett typiskt exempel på skattefri vara, men hikapfullt ålades bolaget cirka fem veckor senare varuskatt för just denna produkt och därtill retroaktivt från den 26 maj 1941, dvs. från författningens ikraftträdande. Denna nu anförda omständighet belyser bjärt det oskäligen i åläggandet av retroaktiv skatt. Må vara att kontrollstyrelsen äger desavuera sina tjänstemän men att trots deras å tjänstens vägnar avgivna omdöme om skattefrihet ändock debitera skatt för cirka ett halvår tillbaka verkar stötande och kan icke vara i enlighet med lagens anda och mening. Enligt meddelad upplysning uppgick den retroaktivt uttagna skatten enbart för varan "pikeringsgelé" till cirka 25 000 kronor.

Att polisanmälan skedde utan att dessförinnan Lifacos ledning blivit hörd och fått tillfälle att motivera sitt ståndpunktstagande i frågan ter sig

också anmärkningsvärt och tyder på en viss bryskhet från kontrollstyrelsens sida. I varje fall måste förfarandet anses strida mot god sed.

Högsta domstolen fann i dom den 8 augusti 1950 talan om återbekommande av varuskatt icke kunna upptagas av allmän domstol och undanröjde på den grund domstolarnas domar i saken samt förpliktade Lifaco, att ersätta kronan dess rättegångskostnader med 13 000 kronor. Det är att märka, att högsta domstolen icke ingick i prövning av sakfrågan. Denna är genom domen helt lämnad öppen. Särskilt må tilläggas, att den omständigheten, att domstolen ålagt bolaget betala kronans rättegångskostnader, enligt juridiska experter icke måste tolkas så, att bolagets talan ansetts sakligt obefogad; tvärtom är det ganska naturligt, framhålles det, att högsta domstolen, då den undanröjer underdomstols dom och därmed lämnar kärandes talan utan bifall, med anledning därav förpliktar käranden att ersätta svarandens rättegångskostnader. Någon fast praxis därvidlag i ena eller andra avseendet uppgives icke föreligga.

Beträffande forumfrågan må följande tilläggas. Kronans ombud bestred från början domstols behörighet att upptaga målet till prövning. Såväl rådhusrätten som hovrätten fann allmän domstol vara behörig att upptaga och avgöra den instämnda talan om återbäring av varuskatt. Hovrättens särskilda beslut i denna forumfråga fick enligt lag icke överklagas. Emellertid upptog högsta domstolen forumfrågan till behandling och fann domstolarna obehöriga. Vad vi här ovan anfört har betydelse för bedömandet av det skäligen i att Lifaco erhåller ersättning för rättegångskostnader.

Regeringsrätten har genom utslag den 30 juni 1942 och den 25 oktober 1944 fastställt kontrollstyrelsens beslut att skattebelägga Lifacos produkter. Det bör därvid uppmärksammas att bolaget begärt men icke erhållit möjlighet att vid målets handläggning hos föredraganden i regeringsrätten få muntligen och med förebringande av bevisning på sätt som vid rådhusrätt och hovrätt skett styrka och utföra sin talan.

Det har i saken framhållits, att Lifaco, om bolaget känt sig tveksamt rörande varornas skattefrihet, bort vända sig till vederbörande myndighet för erhållande av upplysning. Det är just vad Lifaco gjorde. Hösten 1942 förfrågade sig bolaget hos kontrollstyrelsen rörande gränsen mellan skattebelagda och skattefria varor för att få fram en enhetlig linje för skattskyldighetens utkrävande. Styrelsen svarade i skrivelse den 6 oktober 1942, att styrelsen icke ansåg sig förpliktad att giva bolaget upplysning därom.

Vid en senare tidpunkt insände bolaget till kontrollstyrelsen prov på en vara benämnd pomosin, ett slags gjutgelé med förfrågan om denna var skattepliktig eller ej. Efter fem veckor meddelade styrelsen besked att varan var skattepliktig. Lifaco anförde besvär hos regeringsrätten under åberopande bland annat att hundratals andra företagare i landet tillverkade samma vara utan att skatt därför erlades eller avkrävdes dem. Regeringsrätten med-

delade den 27 april 1944 beslut i ärendet, innehållande att kontrollstyrelsens besked i skattefrågor över huvud icke var bindande. Detta beslut förklarades sedermera av kontrollstyrelsen skola tolkas så, att Lifaco först måste sälja en vara utan debitering av varuskatt; sedan prövade kontrollstyrelsen om detta var riktigt och ålade eventuell skatt, vilket bolaget sedan kunde överklaga i regeringsrätten. Så skedde också. Bolaget sålde några kilogram pomosin utan påläggande av skatt och anmälde detta till kontrollstyrelsen som beslöt att varan skulle skattebeläggas. Genom utslag den 5 oktober 1944 fastställde regeringsrätten styrelsens beslut.

Att döma av kontrollstyrelsens ovannämnda beslut den 6 oktober 1942 och regeringsrättens av den 27 april 1944 synes den utvägen att i förväg begära upplysning om en varas eventuella skatteplikt ej ha stått öppen för bolaget. De gånger bolaget försökt detta har det ej medfört resultat. Bindande besked kunde icke på förhand erhållas.

Att Lifacos ledning varit i god tro, då densamma vid författningens tillkomst vid bedömande av frågan om skatteplikt för varorna ansåg dessa icke vara skattepliktiga, bestyrkes bland annat av att Kungl. Maj:t i statsrådet genom beslut den 15 juni 1945 funnit synnerliga skäl vara för handen för viss återbäring.

Med hänsyn till författningens otydlighet och omöjligheten att i förväg få bindande besked om varornas eventuella skatteplikt, Lifacos goda tro och den i övrigt förebragta utredningen i saken synes det oss vara med rättvisa och billighet förenligt att bolaget återbekommer den skatt, som bolaget erlagt för tid före kontrollstyrelsens beslut om skatteplikt för varan.

Vid bedömande slutligen av frågan, vilket belopp som bör av statsverket återbäras till Lifaco, är att märka att bolagets kunder genom frivilliga inbetalningar hållit bolaget skadeslöst för inbetald retroaktiv varuskatt med cirka 17 000 kronor, varav dock bolaget efter restitution av 35 000 kronor år 1945 till kunderna återbetalat 25 procent eller 4 250 kronor. Av det frivilligt inbetalda beloppet återstår då 12 750.

Det belopp, som av Lifaco retroaktivt erlagts till statsverket, utgjorde kronor 89 618:95. Därav har bolaget återbekommit dels genom restitution 35 000 kronor, dels genom kundernas frivilliga inbetalningar 12 750 kronor, tillhoppa 47 750 kronor. Av det retroaktivt erlagda beloppet återstår då kronor 41 868:95. Då å skattebelopp, som sålunda enligt vår mening skulle restitueras, ränta enligt allmänna grunder bör utgå, synes bolaget böra erhålla skäligen räntegottgörelse. Huruvida räntesatsen bör uppgå till 6 procent eller beräknas efter lägre räntefot kan vara föremål för skilda meningar.

Därtill bör bolaget återbekomma 13 000 kronor, som bolaget till statsverket inbetalat i ersättning för kronans rättegångskostnader. För bevakande av sin talan i övrigt har bolaget emellertid fått vidkännas betydande belopp, enligt bolagets uppgift kronor 112 031:26, varav 13 500 kronor utgör av

domstol fastställt och därmed såsom skäligt bedömt belopp. Det synes berättigat att bolaget i allt fall erhåller gottgörelse för sina omkostnader med sistnämnda belopp.

Handlingar, innehållande fullständig utredning i ämnet, kommer att under hand överlämnas till vederbörande utskott.

Med återopande av vad sålunda anförts får vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta

att till Livsmedels Fabrikations Co. AB skall av statsmedel återgäldas dels till statsverket erlagd varuskatt och avgift med kronor 41 868:95 jämte ränta, dels ock till kronan inbetald ersättning för rättegångskostnader med 13 000 kronor

samt att till bolaget därutöver skall betalas ett belopp av 13 500 kronor.

Stockholm den 27 januari 1954.

Carl Lindberg.

Yngve Hamrin.

Per Svensson

Henrik Munktell.

i Stenkyrka.

Frans Severin.

Birger Gezelius.

Jean Braconier.

Ivar Johansson,

Elis Håstad.

Edvin Jacobsson

Mysinge.

i Igelsbo.